

- суспільно-політичної модернізації країн пострадянського простору: монографія / за ред. А. Г. Бульвінського. – К. : ДУ «Ін-т всесвітньої історії НАН України», 2017. – С. 201–220.
15. Юлдашева Г. Центральная Азия в современных турецко-иранских отношениях // Центральная Азия и Кавказ. – 2014. – Т. 17. – Вып. 4. – С.44–50
 16. Мирзеханов В., Тюльпаков М. Туркменистан и исламский мир // Востоковедение и африканистика. – 2019. – №3. – С. 72–91.
 17. Князев А. Региональная стратегия Ирана в Центральной Азии – эволюция и приоритеты. 11.07.2011. – [Электронный ресурс]: <http://www.csef.ru/index.php/ru/political-geopolitical/project/484-iran-yesterday-today-andtomorrow/1-stati/1663-irans-regional-strategy-in-central-asia-the-evolution-and-priorities>.
 18. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 203 с.
 19. Сміт Ентоні Д. Національна ідентичність. – К.: Основи, 1994. – 223 с.
 20. Бимен У. О. Формирование национальной идентичности в условиях мультикультурализма. На примере Таджикистана // Полис. – 2000. – № 2. – С. 156–160.
 21. Туркменбаши С. Рухнама. – Ашхабад: Туркменская государственная издательская служба, 2005. – 872 с.

УДК 94(474.2):316.722]:327 «20»

Орлова Т.В.

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ ЕСТОНІЇ

В статті розглядається значення культурно-історичних факторів далекого і не надто віддаленого минулого для сучасних процесів, зокрема для процесу євроінтеграції. Досвід невеликої за розмірами пострадянської держави у демократичному транзиті, що призвів до кардинальної зміни її становища на міжнародній арені, є вельми цінним для України.

Ключові слова: Естонія, радянський, пострадянський, реформи, зовнішньополітична орієнтація, Захід, європейська цивілізація, НАТО, Європейський Союз.

Орлова Т. В. Культурно-исторические предпосылки формирования внешней политики современной Эстонии

В статье рассматривается значение культурно-исторических факторов далекого и не столь отдаленного прошлого для современных процессов, в частности для процесса

евроінтеграції. Опыт небольшого по размерам постсоветского государства в демократическом транзите, который привел к кардинальному изменению его положения на международной арене, является весьма ценным для Украины.

Ключевые слова: Эстония, советский, постсоветский, реформы, внешнеполитическая ориентация, Запад, европейская цивилизация, НАТО, Европейский Союз.

Orlova T.V. Cultural historical presuppositions to the formation of modern Estonia's foreign policies

The article reviews the significance of cultural and historical factors of distant and not too distant past for current processes, particularly that of European integration. The experience of a small-size post-Soviet state in democratic transition, that has led to cardinal change in its position at the international arena, is quite valuable to Ukraine.

Keywords: Estonia, Soviet, Post-Soviet, reforms, foreign policy orientation, the West, European civilization, NATO, European Union.

Історія пострадянських країн виявляє чимало питань, на які немає простих відповідей. Одне з них: як так сталося, що найменші за розмірами територій та чисельністю населення Естонія, Латвія, Литва найуспішніше пройшли шлях демократичного транзиту і у 2004 р. першими серед інших нових незалежних держав стали повноправними членами НАТО і Європейського Союзу?

Дійсно, територія Естонії складає 45 226 км², це трохи менше, ніж території Київської і Черкаської областей України. Населення Естонії на 1 січня 2019 р. складало близько 1 млн. 324 тис. осіб [1], що менше, ніж населення чотирьох районів Києва (Оболонського, Дніпровського, Деснянського і Дарницького) станом на 1 липня 2019 р., яке становило 1 млн 391 тис. осіб [2].

Варто зазначити, що Естонія – найменша серед пострадянських країн Балтії, проте найуспішніша. За всіма соціально-економічними показниками ця держава – найрозвиненіша на усьому пострадянському просторі. Світовий банк позиціонує Естонію як приклад швидкої економічної лібералізації і характеризує країну як «дисципліновану», швидко зростаючу, із західною орієнтацією [3, с.103].

За роки відновленої незалежності країна увійшла до числа світових лідерів за багатьма показниками. Зокрема, вважається кращою у Європі в плані економічних свобод та за рівнем освіти, є рекордсменом за кількістю стартапів на душу населення. Давно працює електронний уряд і громадські

інститути. Від середини 2000-х рр. громадяни голосують на виборах виключно через Інтернет. Вони мають найвищий рівень життя у порівнянні з іншими колишніми республіками СРСР.

Через скромні розміри країн Балтії в цілому й Естонії зокрема, реформи, зміни у житті і розвиткові суспільства тут відбувалися досить швидко. Взагалі, світовий історичний досвід свідчить, що маленькі країни мають деякі переваги у порівнянні з великими. Зокрема, у темпах переходу до іншої «системи координат». Проте пострадянські шляхи та результати Молдови, чю територію можна порівняти з естонською – 33 843 км² або Вірменії – 29 800 км², значно відрізняються від балтійського варіанту.

Головним викликом сучасного світу є модернізація, на яку кожна країна дає свої відповіді у внутрішній і зовнішній політиці. Перша і друга тісно взаємопов'язані і впливають одна на одну. Зрозуміло, що формування зовнішньополітичного курсу держави має важливе значення щодо сприятливіших умов ведення внутрішніх справ. Тому важливо проаналізувати історико-географічний контекст і культурно-історичні передумови формування зовнішньої політики сучасної Естонії, аби зробити висновки для тих політиків, які визначають міжнародну діяльність нашої держави.

Українські науковці М. Білецький і Л. Котик у своїй розвідці «Суспільно-географічна характеристика Естонії: виклики розвитку держави у XXI ст.» проаналізували геополітичне місце країни у світі, його плюси і мінуси: «...макроположення Естонії визначається її периферійним розміщенням відносно світових держав сучасності (США, Німеччина, Китай), головних транспортних та міграційних коридорів; напівпериферійним відносно глобальних місць, зон активних інноваційно-інвестиційних процесів та центрів технічного й технологічного росту сучасності. Це негативно впливає на розв'язання актуальних суспільно-географічних проблем країни, гальмує її загальний соціально-економічний розвиток. Водночас, позитивом периферійного макрогеографічного положення держави є віддаленість останньої від зон активних військових конфліктів та територій поширення терористичної діяльності» [4].

Подібній характеристиці можна було б протиставити фактори глобалізації і діджиталізації, а також націленості керівництва країни і усього суспільства на інноваційність. З іншого боку, хоча «зони активних військових конфліктів», наче й віддалені, проте агресивна зовнішня політика

Російської Федерації тримає в напрузі всі сусідні з нею держави, зокрема й Естонію. А прояви актів тероризму мали місце й у низці скандинавських країн, зокрема, у Норвегії, Данії, Швеції.

Естонія розташована на стику кількох держав: Швеції, Фінляндії, Росії, Латвії. Кожна з них, і не тільки, мала і зберігає вплив на шляхи естонського історичного поступу. Розрізнені племена естів, які від давніх часів заселяли територію сучасної Естонії, за своїми віросповіданнями належали до язичників і завзято опиралися поширенню християнства. Потрібні були багато десятиріч і хрестових походів, аби охрестити естонське населення. Від XIII ст. почалося завоювання німецькими хрестоносцями земель останнього, що призвело до їхнього включення у склад Лівонії – конфедерації німецьких князівств. Південна частина країни у 1224 р. була поділена між Лівонським орденом, Дерптським та Езельським єпископствами, а північна – належала Данії. На цих теренах панували тевтонські лицарі, землевласницька аристократія і місцеві єпископи католицької церкви. Самі естонці були переважно селянами і все більше поневолювалися верхівкою суспільства. Католицька віра мала невелике значення для них, оскільки костел не виявляв інтересу до їхньої мови та культури.

Ставлення до релігії почало змінюватися тільки з проникненням Реформації до Естонії (1521) та залученням місцевого населення до протестантської, а саме – лютеранської церкви. Підкреслимо, що в часи СРСР прихильників лютеранства в Естонії та Латвії було більше, ніж по всій території Радянського Союзу. Добре відомо, що власне протестантизм став породженням потреб нових соціальних верств і вплинув на процеси становлення нового буржуазного ладу в Західній Європі. Тому релігійний фактор у цьому розумінні має велике значення в аналізі культурно-історичних передумов формування політичного курсу естонської держави.

Варто також зазначити, що поряд із природними умовами менталітет окремої нації формує релігія. Естонському національному характеру притаманні такі риси, як стійкість і витримка; менша емоційність (у порівнянні, наприклад, з українцями), зваженість рішень; твердість і наполегливість у досягненні поставлених цілей; організованість і шана до порядку, що відображається у законослухняності та меншій схильності до корупції; заощадливості та несхильності до марнотратства; непоказовому, але щирому патріотизмі. Названі національні риси склалися впродовж століть, вони домінують і понині, втілюючись у визначення та

імплементацию ключових політичних настанов держави. Естонці віддані європейським цінностям, сформованим християнською вірою. Разом із тим, в наш час Естонія є однією з тих країн, де віруючих серед населення найменше – лише 16% [5]. Наразі проявляється одна із тенденцій розвитку сучасної Європи, а саме: у загальній чисельності громадян зменшується кількість релігійних осіб (якщо не брати до уваги суттєве збільшення в європейських країнах кількості мусульман).

В результаті війни 1558–1583 рр. Лівонський орден розвалився: північна частина Естонії опинилася під владою Швеції, південна – Речі Посполитої. При цьому, естонський острів Сааремаа залишився у власності Данії. У 1645 р. вся естонська територія увійшла до складу Швеції. У XVI ст., від царювання Івана Грозного, на вказані землі зазіхала Росія. У 1721 р. остання перемогла у Північній війні, одним з трофеїв якої стало приєднання Естонії, поділеної на два регіони. Естляндська губернія була створена на півночі, а на півдні землі увійшли до складу Лівонської губернії. Як і на решті територій Російської імперії, тут здійснювалася політика русифікації, відповіддю якій стало зародження естонського національного руху.

Внаслідок лютневої революції 1917 р. в Росії, вже у квітні естонські землі стали автономною провінцією, 7-8 липня відбулися перші вибори до естонського парламенту, а 24 лютого 1918 р. було проголошено незалежність Естонії. Проте у листопаді 1918 р. на багнетах Червоної армії було привнесено радянську республіку – Естляндську трудову комуни. Після 13-місячної війни проти радянської Росії (28 листопада 1918 р. – 3 січня 1920 р.), 2 лютого 1920 р. було підписано мирний договір із РСФРР. Згідно із зазначеним документом, радянський уряд «добровільно і назавжди» відмовлявся від зазіхань на суверенітет Естонії. Однак, відповідно до таємних статей окремого протоколу пакту Молотова-Ріббентропа 1939 р., відбувся поділ балтійських земель між СРСР та Німеччиною, в результаті Естонія втратила свою державну незалежність і була примусово включена до складу СРСР.

Що можна сказати стосовно культурно-історичних передумов формування естонської зовнішньої політики, що склалися за радянських часів? Деякі моменти зумовлюються економічними чинниками. Естонія – аграрна країна, з вельми обмеженими природними ресурсами. Традиційно в основі її економіки були рибальство, сільське господарство і торгівля (вигідне географічне розташування на березі Балтійського моря, а також

налагоджена транспортна система принесли в часи незалежності чималі дивіденди від геополітичного фактору). Після Другої світової війни в радянській республіці почалася соціалістична індустріалізація – зведення підприємств важкої і легкої промисловості. Причому, через недовіру з боку вищого радянського керівництва місцева промисловість лише на 7 % була задіяна у союзному військово-промисловому комплексі. Оскільки місцевий промисловий досвід залишався незначним, практично відсутніми були свої сировина, енергія, робоча сила необхідної кваліфікації, то все це компенсувалося за рахунок інших республік СРСР, насамперед, Росії.

Особливе неприйняття з боку місцевого населення спричиняли російськомовні переселенці, які одержували не тільки кращу роботу, але й житло. Колись заможні естонці втрачали свої будинки. А незаможні мали чекати десятиріччями, поки зведуть багатоповерхівки і дадуть квартири за двадцять років роботи на підприємстві. Також із роздратуванням стикалися військовослужбовці радянської армії, які сприймалися як окупанти. При цьому, постійно збільшувалася чисельність офіцерів-відставників, котрим подобалося залишатися в Естонії, бо загальний рівень життя в радянській Балтії був відчутно вищим, ніж у Росії. Радянському керівництву було важливо продемонструвати, що: прибалтійські республіки, приєднання яких до СРСР у світі переважно не визнавалося, процвітають і успішно розвиваються. Радянська Прибалтика перед Заходом мала перетворитися на «вітрину» успішного соціалізму.

В Естонії, так само, як і в інших союзних республіках, здійснювалася примусова русифікація під гаслом інтернаціоналізації і формування «нової історичної спільноти – радянського народу» з тотальним домінуванням російської мови як мови міжнаціонального спілкування. Таку політику мешканці Естонії, Латвії, Литви сприймали неохоче. Своє негативне ставлення вони виявляли тим, що всіляко захищали власні національні мови.

У сучасній Естонії мовне питання залишається складним. Так, у вересні 2019 р. естонський міністр культури Т. Лукас заявив про неприйнятність ситуації в країні, «коли для отримання простих послуг замість естонської мови необхідно використовувати якусь іншу», маючи на увазі передусім саме російську мову. «У багатьох місцях у центрі міста, в парку Таммсааре, у мене, як і в багатьох інших людей, виникає питання: чи дійсно всі ці хлопці, явно не інтегровані в естонську культуру, є тими молодими ядерними фізиками, які навчаються в університетах? Або ж це іммігранти, що не готові

вчити естонську мову, яких всілякі «Болти» і «Вольти» зі спокійною совістю беруть на роботу і які взагалі не володіють естонською мовою. І ми, естонці, змушені спілкуватися з ними на інших мовах, щоб отримати свою їжу, посылку або проїхати на таксі», – нарікає міністр культури і закликає своїх громадян активніше звертатися до Мовної інспекції, якщо в якомусь естонському закладі послідовно порушують чинний Закон про мову. На його переконання, всім потрібно проявляти пильність: «Я думаю, воно того варте заради збереження естонської культури». До речі, штраф за порушення мовних вимог в Естонії станом на вересень 2019 р. складав 640 євро, а в національному парламенті зареєстрували законопроект про внесення змін до Закону про мову, які передбачають десятикратне підвищення штрафу за порушення вимог щодо знання естонської мови [6].

У радянській Прибалтиці допускалися деякі ідеологічні послаблення, наприклад, була можливість дивитися телепрограми з Фінляндії. Люди бачили, як живуть за кордоном, а значна частина естонського населення пам'ятала життя до радянської окупації. Хоча й за свою тривалу історію естонці незалежними були лише декілька десятків років, вони завжди велику перевагу надавали збереженню власної національної ідентичності. В Естонії щорічно проводилися грандіозні пісенні фестивалі, на яких великі хори і солісти, вдягнені у національні костюми, виконують народні пісні. 11 вересня 1988 р. на Співочому полі у Таллінні під час музичного фестивалю «Пісня Естонії», за даними ЗМІ, зібралося близько 300 тисяч осіб, що складало приблизно третину усього населення республіки [7]. На заході майоріли не червоні прапори, а національні синьо-чорно-білі стяги. Ув'язнити тисячі естонських співаків-патріотів радянський режим був неспроможним, тому події літа 1988 р. увійшли в історію як Співоча революція. Вона стала одним із проявів масованої національно-культурної активізації естонців, а також політичного піднесення утвореного у квітні 1988 р. опозиційного Народного Фронту.

Важливим проявом доброї історичної пам'яті стала постановка питання про секретні положення пакту Молотова-Ріббентропа і правомірність включення Естонії, Латвії та Литви до складу Радянського Союзу. У національно-визвольному русі було виявлено непохитність і цілеспрямованість. Естонія стала першою республікою, яка восени 1988 р. проголосила свій суверенітет у розумінні верховенства республіканських законів над союзними. 20 серпня 1991 р. Верховна Рада Естонії прийняла

рішення про відновлення державної незалежності, втраченої через радянсько-німецьку змову.

Естонці, як і литовці та латиші, не забувають про ті страждання, яких зазнали за радянських часів. Кожного року 14 червня країни Балтії спільно відзначають День пам'яті жертв комуністичних репресій, які не оминули майже кожну балтійську родину. Особливо масованими були депортації до Новосибірської обл., Казахстану, Комі АРСР.

У червні 2001 р. уряд Естонії прийняв рішення про ініціювання переговорів з Російською Федерацією щодо компенсацій за примусову працю естонців, депортованих до Росії у 1940–1953 рр. У травні 2001 р. тогочасний президент Л. Мері об'їхав усю Естонію і вручив кожному з колишніх депортованих пам'ятний знак – «Зламана волошка». Під час урочистого святкування 60-річчя перемоги у Другій світовій війні в 2005 р. чинний тоді президент Естонії А. Рюйтель не поїхав до Москви, демонструючи тим самим свою жалобу за масово репресованими радянською владою естонськими співгромадянами. Пізніше в інтерв'ю українській газеті «Дзеркало тижня» він зазначив: «Треба розуміти і те, що якби у 1940-му не загинуло стільки естонців, і якби народ міг висловлювати свою політичну волю у 1940-х та 1945-х роках, у нас при владі були б зовсім інші сили. І багато естонців, дивлячись на пам'ятник радянському солдату, думають саме про це, а не про те, що СРСР переміг фашизм» [8].

У 2019 р. Естонія гостро відреагувала на проведення 22 вересня салюту на честь т.зв. «звільнення Талліну» і на відповідне повідомлення МЗС РФ, опубліковане у Twitter. В останньому заявлялося, що буцімто «завдяки радянсько-німецькому договору про ненапад війна почалася на стратегічно більш вигідних для СРСР кордонах, населення цих територій зазнало нацистський терор на два роки пізніше, були врятовані сотні тисяч життів». У свою чергу, 23 вересня Міністерство закордонних справ Естонії оприлюднило комюніке наступного змісту: «Естонська Республіка не брала участь у Другій світовій війні і постраждала як від нацистської Німеччини, так і від радянської окупації. Радянський Союз не звільнив Естонію, а окупував нас майже на 50 років. Ми глибоко обурені тим, що Росія продовжує поширювати історичну несправедливість і зводити до мінімуму злочини радянського режиму» [9].

Невеликим волелюбним країнам Балтії після звільнення від радянської (російської) влади вкрай важливо було організувати свою нову міжнародну

політику. Західні політичні еліти завжди сприймали Естонію, Латвію, Литву як частину західної цивілізації і, відповідно, підходили до формування політичних та економічних взаємин з ними. У свою чергу, естонці, латиші, литовці були переконані, що вони залишаються невід'ємною частиною вільної Європи та Заходу в цілому. Вони відчували себе справжніми європейцями, на яких значно менше, ніж, скажімо в Україні, справляли вплив чинники російщини і радянщини. Після відновлення незалежності Естонії ані у її керівництва, ані у суспільства не було коливань щодо зовнішньополітичних орієнтирів. Від самого початку демонструвалося прагнення рухатися в напрямку до об'єднаної Європи і намагання щонайшвидше вийти із зони російського впливу. Питання про можливий вступ до складу Співдружності незалежних держав не порушувалося навіть гіпотетично. Натомість головною стратегічною метою стало приєднання до Європейського Союзу.

Колишня радянська Прибалтика межує з одним із найбільш розвинених регіонів Європи – скандинавськими державами. Вплив останніх в різних аспектах прослідковується впродовж усієї балтійської історії. Від 1991 р. Естонія, Латвія, Литва стають членами Союзу балтійських народів, а у 1992 р. їх прийняли до Ради держав Балтійського моря, куди входять Німеччина, Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія тощо. Тобто орієнтири, вплив, підтримка з боку скандинавських країн тільки посилилася.

Про своє бажання вступити до Європейського Союзу держави Балтії офіційно заявили ще у 1993 р. Так, у червні в Копенгагені Європейська Рада прийняла політичну ухвалу, що надала можливість країнам Центральної і Східної Європи претендувати на повноправне членство в ЄС, визначивши, водночас, для такої інтеграції необхідні критерії. Серед останніх основними стали: стабільність функціонування національних інституцій, що забезпечують демократію, верховенство закону, прав людини і захист інтересів національних меншин; ринкова економіка; конкурентоспроможність на внутрішньому ринку ЄСу; готовність прийняти на себе у повному обсязі зобов'язання, пов'язані із членством у ЄС. Аби перейти на євро, країна мала виконати Маастрихтські критерії, за якими встановлено межі темпів інфляції, бюджетного дефіциту (не більше 3% ВВП), державного боргу не більше 60% ВВП тощо.

Виконання встановлених вимог, досягнення висунутих критеріїв означало реформування способу життя загалом. У більшості естонців не було

сумнівів у доцільності такого кроку. Власне, притаманні їм цінності і норми, сформовані впродовж століть, були добрим підґрунтям необхідних змін, загальної готовності реформуватися.

Відомо, що для кожної країни-претендентки на вступ до ЄС розроблялася окрема програма перетворень, за якими пильно наглядали інспектори від ЄС. В Естонії та інших нових незалежних державах Балтії відзначалася особлива ретельність у виконанні європейських вимог, що базувалися на такій універсальній цінності як верховенство закону, повага до останнього, тобто законслухняність. У європейців це спричиняло довіру. Відповідно, з боку європейських держав, особливо скандинавських і Німеччини, здійснювалася потужна підтримка, надавалася дієва допомога по всіх напрямках. Результатом спільної напруженої роботи (однієї з позитивних рис національного характеру балтійців, а також головних цінностей європейського менталітету – високої культури праці) стало асоційоване членство в ЄС з 1995 р. і повноправне членство в ЄС з 2004 р.

У демократичних межах Європейського Союзу його нові члени відчували себе політично повноцінними суб'єктами з гарантованою національною безпекою, оскільки того ж самого 2004 р. вони також були прийняті до складу НАТО. В очах об'єднаної Європи країни Балтії мали ореол борців за державну незалежність, що «вирвалися» з тоталітарного Радянського Союзу. Особливо слід відзначити позицію національної еліти, яка була націлена працювати заради процвітання своєї батьківщини, а не збільшувати власні статки. Від початку 2000-х рр. Естонія впровадила систему електронного уряду, що суттєво знизило можливості для проявів корупції, натомість підвищило ефективність державного управління. Естонці добре усвідомили значення однієї з мегатенденцій сучасності, а саме – менеджеріальної революції, віддаючи належне традиціям, тобто наявній орієнтації на інновації, що є однією з провідних рис європейської цивілізації.

Добре відома сентенція, що «політика є концентрованим відображенням економіки». В економічному плані Естонія виявилася найбільш успішною серед сусідніх країн Балтії. Вона уникла великих запозичень з боку міжнародних фінансових інституцій. Брак власних коштів, необхідних для структурної перебудови економіки, країна долала шляхом створення прогресивного податкового законодавства, що сприяло заохоченню іноземних інвестицій в естонську економіку. Естонські інвестиційні закони вважаються найліберальнішими в Європі. Разом із тим,

нормою є суворе додержання всіх наявних законодавчих актів на всіх рівнях. В результаті, вже у листопаді 1999 р. Естонію було прийнято до лав Світової організації торгівлі, а 9 грудня 2010 р. Естонія першою серед усіх пострадянських держав постала членом Організації економічного співробітництва і розвитку, до якої входять найуспішніші національні економіки світу.

Фінансово-економічну кризу, яка вразила світ у 2008 р., Естонія пройшла найлегше серед усіх країн Балтії. Цьому сприяли такі позитивні риси національного характеру, як розрахунок на власні сили, заощадливість, несхильність до ризику. Створюючи свою банківську систему, естонці взяли за зразок найвищі стандарти Євросоюзу. Перед бажаними заробити «швидкі гроші» або «відмити» брудні капітали був поставлений законодавчий «залізний бар'єр». Стабільність естонської економіки у складні кризові часи дозволила їй вже з 1 січня 2011 р. увійти до складу Єврозони. На зміну естонській кроні, введений ще у 1992 р., прийшло євро.

Колись віддалена «окраїна» Російської імперії, сучасна Естонія перетворилася на успішну незалежну державу об'єднаної Європи. Як і інші країни світу, вона зазнає впливу вируючих геополітичних тенденцій. Найголовнішою серед них є глобалізація, яка несе не тільки додаткові можливості, але й нові виклики. Естонський приклад вказує Україні ефективний шлях успішного просування до Європейського Союзу, створеного задля економічного процвітання і дотримання безпеки своїх членів у неспокійному світі.

Використані джерела та література:

1. Population on 1 January by age and sex. 24.02.2020 / Eurostat. – [Електронний ресурс]: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_pjan&lang=en
2. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 серпня 2019 року та середня чисельність у січні-липні 2019 року / Головне управління статистики у м. Києві. – [Електронний ресурс]: <http://www.kiev.ukrstat.gov.ua/p.php3?c=1123&lang=1>
3. Kennedy M.D. Cultural Formations of Postcommunism: Emancipation, Transition, Nation, and War. – Minneapolis, London: University of Minnesota Press, 2002. – 400 p.
4. Білецький М.І. Суспільно-географічна характеристика Естонії: виклики розвитку держави у XXI ст. – [Електронний ресурс]: <https://internationalconference2014.wordpress.com/2016/11/11/>
5. Верю – не верю: Эстония – одна из самых атеистических стран Европы. 30.04.2017. – [Електронний ресурс]: <https://news.rambler.ru/europe/36765917-veryu-ne-veryu-estoniya->

odna-iz-samyh-ateisticheskikh-stran-evropy/

6. Естонія: міністр нарікає, що громадян змушують переходити на іншу мову в закладах. 18.09.2019. – [Електронний ресурс]: <https://newsua.one/news/estoniya-ministr-narikaе-szo-gromadyan-zmushuyut-perehoditi-na-inshu-movu-v-zakladah.html>
7. Estonians campaign for independence (The Singing Revolution), 1987–1991. – [Електронний ресурс]: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/estonians-campaign-independence-singing-revolution-1987-1991>
8. Бедричук Н. Порушник радянської Конституції // Дзеркало тижня. – 2007. – № 36.
9. Оккупация, а не освобождение: Россию уличили во лжи о преступлениях СССР. 23.09.2019. – [Електронний ресурс]: <https://www.segodnya.ua/world/europe/okkupaciya-a-ne-osvobozhdenie-rossiyu-ulichili-vo-lzhi-o-prestupleniyah-sssr-1335068.html>

УДК 94:327(479.24)

Ткаченко І.В.

ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ АЗЕРБАЙДЖАНУ

У статті розглянуто історичні чинники і передумови, які визначили зовнішньополітичну орієнтацію незалежного Азербайджану в 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. Показано особливості суспільних процесів і фактори, які впливають на розвиток і зовнішню політику держави.

Ключові слова: Азербайджан, Карабаський конфлікт, геополітичні виклики, нафтова залежність, ЄС, США, Російська Федерація.

Ткаченко И.В. Исторические факторы внешнеполитической ориентации Азербайджана

В статье рассмотрены исторические факторы и предпосылки, которые определили внешнеполитическую ориентацию независимого Азербайджана в 90-х гг. ХХ – в начале ХХІ в. Показаны особенности общественных процессов и факторы, которые влияют на развитие и внешнюю политику государства.

Ключевые слова: Азербайджан, Карабахский конфликт, геополитические вызовы, нефтяная зависимость, ЕС, США, Российская Федерация.

Tkachenko Ihor. Historical factors of Azerbaij's foreign policy orientation

In the articles were considered the historical factors and backgrounds which determined foreign policy of independent Azerbaijan. The specialties of social processes and factors which influence on the development and foreign policy off the state were shown.

Keywords: Azerbaijan, Karabachos conflict, geopolitical challenges, oil dependence, EU, USA, Russian Federation.